

Prónai Lajos: A magyar nyelvi olvasmányok módszeres tárgyalása. (A Tanítás Problémái. Szerkeszti: *Vajthó László*. 5. szám.) Bpest, 1935. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. (K. 8-r., 20 l.) Ára 80 fillér.

Reitzer Béla: A proletárnevelés kérdéséhez. (Közlemények a szegedi Ferenc József-Tudományegyetem Pedagógiai Lélektani Intézetéből. III. sz.) Szeged, 1935. Prometheus-nyomda nyomása. (K. 8-r., 108 l.)

M. Schirrmeister: A kényeztetett gyermek. Fordította *dr. Máday István*. (Szülői Gondok I.) Bp. 1935. Káldor Könyvkiadóvállalat. (K. 8-r., 48 l.) Ára 70 fillér.

Tesléry Károly dr. és vitéz Derencsényi Miklós: Fogalmazási eredmények a népiskola II. osztályában. A szerzők tulajdona. Nyíregyháza, 1934. Klafter könyvnyomdája. (N. 8-r., 204 l.) Ára 5 P.

Tesléry Károly dr. és Tarnavölgyi András: Fogalmazási eredmények a népiskola III. osztályában. A szerzők tulajdona. Nyíregyháza, 1934. Klafter könyvnyomdája. (N. 8-r., 236 l.) Ára 6 P.

Váradí József: Mit kíván a falu a tanítóképzéstől? (Különnyomat a Magyar Tanítóképzőnek 1935 februári számából.) Bp. 1935. Sárkány-nyomda Rt. (N. 8-r., 24 l.)

VEGYES.

Iskolai értékelés és kiválasztás. (Hozzászólás Kemény Ferenc bírálatához. L. Magy. Paed. XLIII, 171.) 1. Nem véletlen, hogy az utolsó években ismételten felszínre került az iskolai értékelés megoldatlan kérdése. Nemcsak nálunk, hanem európai viszonylatban is jelszóvá lett a „helyes kiválasztás“, s ehhez az út a helyes értékelésen át vezet. E probléma a magyar pedagógiát sem kerülheti el, sőt úgy érzem, hogy ez egyik határproblémája a magyar pedagógiának. Ha tanulmányom megírása előtt is ez volt a nézetem, K. F. jól elgondolt és szigorú kritikája még jobban meggyőzött arról, hogy ezt a kérdést megkerülni nem lehet, ellenben arra kell törekedni, hogy *sine ira et studio* minél több oldalról megvilágítsuk. Ennek szükséges voltára mutat *Tettamanti Béla* kiváló tanulmánya is, mely könyvem megírása óta látott napvilágot (*Középisikolánk tanulmányi eredményei az 1932—33. évi Ertesztők alapján*. Szeged, 1934. Az Imre Sándor szerkesztésében megjelent Nevelésügyi tanulmányok 85. l.). A 153 iskola adatai alapján készült dolgozat ilyen megállapításokat tartalmaz: „A jó tehetségek nem tudnak kialakulni, nem kapnak erejükhez mért táplálékot. Minden tanítómunkát, fáradságot az átlagon aluli tömegtehetségek szívznak magukba, melyeknek semmi különösebb szellemi igényük nincs“ (104). Ugyanitt olvasunk „pedagógiai devalvációról“, a felpanaszolt gyenge eredmények lélektani, erkölcsi és társadalmi okairól (107) és olvasunk arról, hogy az egyes iskolák osztályzatai majdnem összemérhetetlen mennyiségek, mert azok az egyes iskolák nevelőinek egyéni állásfoglalásaival vannak összefüggésben. Ezek a megállapítások gondolkodóba

kell, hogy ejtsék a pedagógust, és rá kell, hogy eszméltessek arra az ellentmondásra, mely a ma már csaknem minden vonalon fejlődöttebb módszerrel dolgozó pedagógiai gyakorlat és a csekély eredmények között fennáll. Talán az egyik igazgatónak állítását: „a jó tehetségek nem kapnak erejükhöz mért táplálékot” — így kellene módosítani: „az egyes tanulók nem kapnak egyéniségükhöz mért értékelést” — és ez magyarázná meg a panaszokat. S ezzel ismét a módszer, értékelés, kiválasztás kérdéséhez jutottunk. Válaszolnom kell tehát K. F.-nek nemcsak azért, mert súlyos érvei ellentmondásokat váltanak ki, vagy új átgondolásokra készítetnek, hanem azért is, mert a szóban forgó kérdés az egész magyar pedagógiai életnek égető problémája.

2. K. F. vádiratnak minősíti tanulmányomat. *Általánosságban* vállalom ezt a minősítést. A mai társadalom csakugyan a vádlottak padján van. Vezető politikusok, írók, lelkészek nyilatkozatai napról-napra elmarasztalják a mi beteg társadalmi rendünket. Az iskola a társadalom vetülete. Beteg testnek beteg vetülete. Miért ne próbáljuk meg az iskolát javítani, hátha a kölcsönhatás révén társadalmi rendünket is javítanók.

3. Nem hagyhatom szó nélkül K. F.-nek azt a megállapítását, hogy tanulmányomban minden és mindenki benne van „a pedagógiai elvtársak kivételével”. Engedje meg K. F., hogy ne vegyem fel az eldobott kesztyűt. Meglepő eredményekre jutnánk, ha 16—17 év távlatában meg akarnók állapítani a pedagógiai elvtársak személyazonosságát. E munkában készséggel segítségére lennék K. F.-nek. Aki ma is az évtizedek óta jönnek ismert úton akar tovább haladni, az lehet „naiv” vagy „korszerűtlen” ember, de ez még nem azonosítja semmiféle pártpolitikai dogmatizmussal.

4. Az iskola és társadalom összefüggéseivel tényleg sok lapon át foglalkoztam és én örülnék a legjobban, ha pesszimista felfogásomat K. F. megcáfolta volna. „Lépten-nyomon kiütözik a szerző kesergése, ami hova-tovább kesernyés utóíz kelt az olvasóban.” Lehet. Az igazság hangja gyakran keserű, csak az a tudat enyhíti, hogy a felismert bajokon segíteni kell. S ami a mutatóul felhozott példákat illeti (görögütözes kultúrfelény, népkultúra hiánya, protekcionizmus stb.), bár sikerült volna meggyőznie arról, hogy állításaim túlzottak voltak. Sajnos, ezek a bajok már nagyon is közismertek, és szociológusok, történészek is szükségszerűen rájöttek a mutatóul felhozott bajokra. S itt — hogy K. F. kifejezésével éljek — ismét nem a „pedagógiai elvtársakra” hivatkozom, mert megállapításaimat jobban szeretem konzervatív írók véleményével ellenőrizni. Weis István *Hová?* c. társadalomtanulmányában (Bp. 1931) ismételen megállapítja a mai iskola egyoldalú szellemét s kemény szavakkal mutat rá a rossz szelekcíóra is (127. skv. ll.). Szekfi Gyula: *Három nemzedék s ami utána következik* c. könyvében (Bp. 1934) akarva-akaratlan valóságos szatirát rajzol a „neobarokk társadalom szerkezetéről, megállapítván, hogy kis országunkban „az atyafiságos alapon való protekció válik a fontosabb, a döntő jelentőségű helyek betöltésének igazi kiválasztó elvénél” (406). Ugyanő beszél a falusi elemek immanens nyomoráról (442), a kapitalizmus bomlásáról (445) stb. Ha ezeket a közismert jelen-

ségeket megláthatják a szociológusok, a historikusok, éppen csak a pedagógusban legyen meg az a káros lojalitás, hogy mindezt *ne* lássa meg?

5. Ami munkám beosztását illeti, készséggel elismerem, hogy észszerűnek látszott volna a) az osztályozás mellett, b) az osztályozás ellen felhozható érveket felsorolni s végül c) a megoldási módokra rámutatni; de ennek ellenére is a mozaikformát kellett választanom, mert a megszólaltatott személyeket nem tudtam nézeteiktől elválasztani, s szerintem épp az a kérdés nehézsége, hogy ugyanazok, akik az osztályozás *mellett* foglalnak állást, az osztályozás *ellen* is sorolnak fel érveket és viszont, ami azt mutatja, hogy ennek a kérdésnek eldöntését rendszerint a pedagógiai írók lelki kétségei nehezítik meg. (S éppen a felsorolt pedagógusok nevei mutatják, hogy nemcsak azokat csoportosítottam, akikkel egyetértek.)

6. K. F. nem lelkesedik a nemzetközi irodalomban túltengő vallomásokért. Lehet, hogy e vallomásokat egyenkint nem lehet tudományos értékűeknek tartani, de a szubjektív vallomások tömegéből mégis lezűrődhetnek bizonyos objektív igazságok. Igaz, hogy maguk a vallomástevők „érdekelt” felek, de ha igazán meg akarjuk egyéniségüket ismerni, őket is meg kell hallgatnunk s e tekintetben még a Ch. Bühler gyűjtötte vallomások vagy Elisabeth Benson erősen szubjektív vallomásai is sok objektív tanulással szolgálnak.

7. Hogy a rossz szelektálásért is az átkozott osztályozás a felelős, azt nem mondtam, de viszont bizonyos, hogy e kettő összefügg. S ha az utolsó évek kultúrpolitikája a szelektációt hangoztatja, nyilvánvaló, hogy ezt az osztályozással akarja keresztülvinni.

8. Az élet is szelektál, mondja K. F. Igaz. De miért ne történjék a szelektálás már az iskolában az élet elvei szerint? Hogy az iskola négy rubrikába zsugorítja a tanulók ezerféle kvalitásait, az természetellenes. Az élet azért szelektál néha könyörtelenül, mert az iskola félreismerte vagy rosszul értékelte a gyermeket. S nem tudom, miért kell az életet és az iskolát ennyire különválasztani. Nem tudom, miért ne tekintsük az iskolát az élet egyik integráns részének. S ha az életben az egyén tényleges magatartása és képességei szerint történik az ítélkezés, miért ne ítéljen már az iskola is így? Az élet az igazi könyörtelen szelektáló? Nem tudom, miért kell a szelektciónak könyörtelenné lennie. -A szelekciónak természetesnek kellene lenni. Ha oly tanuló, akinek nincs hajlandósága a számtanhoz, mértanhoz, rajzhoz, mégis mérnöki pályára megy, azt az élet csakugyan könyörtelenül szelektálja. De ettől a könyörtelenségtől az iskolának kellene az egyént megmentenie.

K. F. azt hiszi, hogy az élet helyreüti az iskola esetleges tévedéseit s a — protit is! Vigyázzunk, mert a protit esetleg minket üt fejbe, ha majd mint bíró rossz ítéletet hoz, ha mint orvos rosszul operál bennünket, ha mint mérnök rosszul építi házunkat.

9. Megoldás a gyermektanulmányozók *údvahadserege* javaslata alapján? A hasonlat ugyan rokonszenves, de mégsem fogadom el. A gyermektanulmányozás nem állhat dogmatikus alapon, a gyermektanulmányozás a gyermeket

fejlődésében tanulmányozza s. ennek figyelembe vétele alapján neveli, tanítja és értékeli.

10. Hogy az igazi pedagógus a minimumra redukálhatja az osztályozás hátrányait, az tény. A közölt vallomások is azt bizonyítják, hogy vannak kiváló pedagógusok, akik jól oldják meg a kérdést. De a gyermektanulmányozók azért még nem lesznek üdvhadsereggé, amiért azt szeretnék elérni, hogy a gyermektanulmányozás alapján úgy oldassék meg a kérdés, hogy rossz pedagógusok ne ronthassák le azt, amit a jó pedagógusok felépítenek.

11. K. F. elismeri, hogy a régi osztályozás szükséges rossz, de jobb híján szükséges. S azzal akarja segíteni, hogy még egy átmeneti jegyet iktatna a három és négy közé. Ha a tanuló ezerféle lelki megnyilatkozását négy rubrikába nem lehet belezsugorítani, azt gondolja K. F., hogy öt rubrika segítene e nehézségen? Az átmeneti jegy helyett nem lenne jobb egy átmeneti reform, mely a „cselekedtetés módszeréből“ következik? Hogy a tanuló képességei és produkciója alapján szerzett eredmény is „érdemjegyet“ eredményez és hogy a próba csak a vizsgálatnak más nyelvi köpenybe yaló burkolása, abban határozottan téved K. F. Aki csak néhány órát szentel annak a cselekedtető módszernek tanulmányozására, amelyről pl. a Cselekvés Iskolája hónapról-hónapra beszámol, az könnyen, beláthatja, hogy itt nem valami *l'art pour l'art* divatos pedagógiai importról van szó, hanem olyan módszerrel, mely a pedagógust emberibbé teszi azáltal, hogy leszállítja a régi katedrai magaslatról, a tanulót viszont öneje kifejtésére képesíti; hogy ez a módszer az, mely a régi, szabatosan magyarázó és kérdező módszerrel szemben igazán biztosítja a közös munkát s az emberi szolidaritást. S hogy az ilyen munka, mely szerencsére napról-napra több iskolában lesz úrrá, más értékelést követel, az természetes. Baranyai Erzsébet és Petrovay Ilona dokumentális vizsgálatának (*Kísérlet az osztályozás tárgyiaszá tételre*, A Cselekvés Iskolája, 1934. 7—8. sz.) a pedagógiai fejlődés törvényének kéréllhetetlen biztosságával bo kellett következnie, mert az eddigi gyakorlatból eltérő lélektani megalapozásból és eltérő gyakorlatból következik egy logikusabb és igazságosabb értékelés szüksége, mely az életegység folyamatába állítja az iskolai tanulót s nem várja be azt a tragikus lehetőséget, hogy a könyörtelen élet hozza helyre az iskola tévedéseit.

12. Hogy a próba munkájában a tanuló magára van hagyva, az igaz, de helyes is. Fő, hogy az iskolai munka végzésében kellő vezetést és irányítást kapjon. Hogy az is jellemző a gyermekekre, amiben gyenge, az igaz, és hogy a próba a gyengeségeket is kitünteti, abban sem lehet kételkedni. De nem baj ez, mert módot ad a jó tulajdonságok kihazására is és a nevelésnek az érdeke, hogy ezen legyen a hangsúly. Baranyai és Petrovay kísérlete kimutatja 1. hogy a próba alapján elért érdemjegyek igazságosabbak, mint a véleményen alapuló, 2. hogy a gyermekek megnyugszanak a kapott értékmegállapításban, látván, hogy csak a teljesítmény minősége az elbírálás alapja.

Hogy a próba és a régebbi formájú osztályozás mennyire nem azonos, azt világosan bizonyítja Piéron: *Sur les examens*: c. értékezése (Four

Nouvelle, 1934. okt.). Piéron kimutatja, hogy a vizsgálat is, a próba is vonatkozhatik az ismeretek kutatására, de az utóbbi arra is irányul, hogy a gyermek fejlődéséről képet adjon és *szelekció útján az egyéni differenciákat is kiténtesse*. S miután az értékelés régi módjában nagy eltérések vannak, kell, hogy a próbák kiküszöböljék legalább azokat a különbségeket, melyek az „értékelő“ magatartásában nyilatkoznak meg. S végül: az ellenőrzésnek a képességek vizsgálatára s nem az ismeretek mérlegelésére kell irányulnia.

13. K. F. szerint a szabadalomnak látszó próbákat a régi iskola már régen felfedezte és sűrűn, sikerrel alkalmazta az írásbeli dolgozatok alakjában. A kettő nem ugyanaz. Lehet, hogy a reális tárgyakkól írt dolgozatok teljesen megfelelő kifejezései a tanulók tudásának vagy a nyelvi dolgozatok, ha a benne előforduló hibák számával történik az értékelés. Irodalmi dolgozatoknál már nagyobb a nehézség, mert az előírt hatalmas tananyag ma még lehetlenné teszi minden oly írásmű elolvasását, amelyről a tanulónak ítéletet kell mondania. Nem is szólva a fizikáról, természetrajzról, földrajzról stb., melyekből vagy sohasem, vagy csak mutatóba írnak egy-egy magyar dolgozatot.

14. K. F. óva int a két végelettől. Attól, aki elvből nem buktat és attól, aki senkinek sem ad jelest. Nos: hát mégis vannak végletek? E pontnál kezdünk találkozni. Én elimerem, hogy vannak kiváló pedagógusok, s K. F. elismeri, hogy vannak végletekben mozgók. Tehát mégis jó lenne egy átmeneti reform, mely lassanként kiküszöbölné a végleteket, melyek a tanuló rovására még mindig fennállanak.

15. Tényleg lenyomattuk a *Nagy László Könyvtár* 1. számáról megjelent ismertetések részleteit. Hogy a júliusig megjelent ismertetések kedvezők voltak, annak őszintén örültünk, látván, hogy Nagy László reformgondolatai visszhangra találtak. Nem zárkózunk el a kedvezőtlen ismertetések-től sem, de K. F.-nek *októberben* megjelent ismertetéséről *júliusban* nem adhatunk hírt. K. F.-nek a 2. sz. kiadványról írt bírálatát készséggel fogjuk közölni, mert az ilyen részletekbe hatoló komoly kritikát nem tartjuk „kedvezőtlennek“. A szerző is sokat tanulhat belőle s arra is jó, hogy a felvetett problémát jobban megvilágítsa.

Kemény Gábor.

Válasz. 1. Nagy érdeklődéssel olvastam K. G. úrnak eléggé tárgyilagos fejtegetéseit; minthogy azonban bírálatomat a szóban forgó munka tartalmának elfogulatlan és komoly mérlegelése alapján írtam meg és szinte mindvégig az eredeti szövegből merített idézetekkel támasztottam alá, nem látom sem szükségét, sem hasznát annak, hogy a vitát a fenti széles mederben folytassam. 2. Minthogy továbbá ismertetésem immár másodízben módot és alkalmat adtak ilyen körülményes válaszokra, nehogy amúgy is korlátozott terjedelemben megjelenő folyóiratunknak vendéglátásával visszaéljek, különös érdeklődésem ellenére sajnálattal kell lemondanom róla, hogy az i. t. szerzőnek a jövőben megjelenő írásairól e helyen beszámoljak.

Kemény Ferenc.